

8.3.2.1./16/I/002

**NACIONĀLA UN STARPTAUTISKA MĒROGA PASĀKUMU ĪSTENOŠANA IZGLĪTOJAMO
TALANTU ATTĪSTĪBAI**

Strūgu iela 4, Rīga, LV-1003, tālr. 67350966, e-pasts: info@832.visc.gov.lv

Filozofijas Valsts 10. olimpiādes otrā kārtā

2023. gada 1. decembrī

1.uzdevums. Tests.

Atbildiet uz uzdevuma aprakstā uzdoto jautājumu. Izvēlēties vienu no atbilžu variantiem. Darba izpildes laiks 30 min.

Par katru pareizu atbildi viens punkts, maksimālais punktu skaits 10.

1.1. Karls Jaspers raksta, ka cilvēku var aplūkot divējādi: kā speciālo zinātņu izpētes priekšmetu un kā nepriekšmetisko, proti, kā kopumu, kas ir kaut kas vairāk nekā dabas reālija, motīvu vai darbību noteikts iznākums.

Kura no zemāk minētajām nozarēm visdrīzāk atklāj otro aplūkojuma veidu?

- a) Fizioloģija;
- b) Psiholoģija;
- c) Socioloģija;
- d) Filosofija.

1.2. Kopš 2007. gada katru gadu marta pēdējās sestdienas vakarā no 20.30 līdz 21.30 pēc vietējā laika Pasaules dabas fonds aicina uz stundu izslēgt gaismu.

Kāds ir šīs akcijas galvenais mērķis?

- a) Aktualizēt diskusijas par elektroenerģijas cenām.
- b) Pievērst uzmanību cilvēka lomai klimata pārmaiņās.
- c) Nodrošināt iespēju pilsētu iedzīvotājiem paraudzīties zvaigžņotajās debesīs.
- d) Iesaistīt cilvēkus globālā mākslas performancē.

1.3. Tāda ideoloģija kā rasisms paredz, ka viena cilvēku grupa ir labāka par kādu citu.

Kurš no zemāk minētajiem teikumiem balsta šādu ideoloģiju?

- a) Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz dzīvību, brīvību un laimi.
- b) Visi cilvēki ir vienlīdzīgi.
- c) Cilvēka vērtību nosaka viņa izcelsme vai iedzimtība.
- d) Cilvēki ir iedalāmi atšķirīgās grupās, izmantojot dažādus kritērijus.

1.4. Tomass Hobss darbā “Leviatāns” apgalvo, ka cilvēki atrodas visu karā pret visiem, jo cīnoties par savu tiesību nosargāšanu, nepastāv kopēja likuma, kas ļautu visiem savas tiesības aizsargāt vienlīdzīgi.

Kā mēdz dēvēt šādu pieeju?

- a) Pozitīvā antropoloģija;
- b) Karojošā antropoloģija;
- c) Pesimistiskā antropoloģija;
- d) Revolucionārā antropoloģija.

1.5. Karls Jaspers apgalvo, ka cilvēka brīvība ļauj cilvēkam kļūt par to, kas viņš īsteni var būt.

Kurš no zemāk minētajiem teikumiem ir pretrunā ar Karla Jaspersa apgalvojumu?

- a) Cilvēkam brīvības dēļ ir dota iespēja apieties ar savu eksistenci kā ar materiālu.
- b) Cilvēka brīvība ir šķitums, kas rodas cilvēka fizioloģiskās uzbūves dēļ.
- c) Cilvēks dzīvo ne tikai no sava bioloģiskā mantojuma, bet arī no tradīcijām.
- d) Cilvēku vada paša spriedums par savu rīcību.

1.6. Pauls Jurevičs raksta: “Savelkot visu kopā, varētu teikt, ka cilvēces attīstības vēsturē ir iestājies traģisks moments, jo sāk atklāties, ka cilvēks (.....) ir it kā nomaldījies un kultūras process nelaimīgā kārtā novedīs pie kaut kā gluži cita nekā gribēts .. [n]evis līdzekļi — (.....), pielāgojušies cilvēkiem, bet cilvēks tiek pielāgots (.....).”

Tekstā ir izlaisti trīs jēdzieni. Zemāk ir piedāvāti varianti, kuri šie jēdzieni varētu būt. Kurš variants ir pareizais? Jēdzieni ir sakārtoti tādā pašā secībā, kādā tiem ir jāparādās tekstā.

- a) “savā ikdienas rutīnā”; “mākslas līdzekļi”; “mākslas pārvaldei”.

- b) “savos progresā centienos”; “materiālā pasaules iekārta”; “materiālās organizācijas prasībām”.
- c) “savā aizmirstībā”; “dabas sniegtie resursi”, “dabas procesa kārtībai”.
- d) “savas neziņas dēļ”; “kultūras produkti”, “kultūras produktu prasībām”.

1.7. Renē Dekarts raksta: “Ar šīm sāpju, bada, slāpju un citām izjūtām (.....) māca arī to, ka es neesmu tikai klātesošs manam ķermenim, kā jūrnieks ir klātesošs kuģim, bet esmu ar to sajūgts un it kā sajaucies visciešākajā veidā, tā ka kopā ar to veidoju ko (.....). Jo citādi tad, kad ķermenis ir ievainots, es, kurš neesmu nekas cits kā (.....) lieta, līdz ar to nejustu sāpes, bet uztvertu šo ievainojumu ar tīru intelektu, kā jūrnieks ar skatienu uztver, ja kuģi kas salūst.”

Tekstā ir izlaisti trīs jēdzieni. Zemāk ir piedāvāti varianti, kuri šie jēdzieni varētu būt. Kurš variants ir pareizais? Jēdzieni ir sakārtoti tādā pašā secībā, kādā tiem ir jāparādās tekstā.

- a) Dievs, pārdabisku, brīnumaina;
- b) daba, vienu, domājoša;
- c) sabiedrība, vērtīgu, nopērkama
- d) pieredze, mīklainu, ikdienišķa

1.8. Makss Šēlers raksta: “Pilnīgi neatkarīgi no šāda jēdziena, kas cilvēka vienotībā ietver stāvus staigāšanu, mugurkaula pārveidošanos, galvaskausa ekvibrēšanos, varenu cilvēka smadzeņu attīstību un orgānu pārveidošanos, ko izraisījusi stāvus staigāšana, ikdienas valodā, turklāt visām kultūrtautām, tas pats vārds “(.....)” apzīmē kaut ko totāli citu, tā ka diez vai atradīsies otrs cilvēku valodas vārds, kam piemīt analogisks (.....). Tam ir jāapzīmē lietu kopums, kas visstriktākajā veidā pretējs jēdzienam “(.....) vispār”.”

Tekstā ir izlaisti trīs jēdzieni. Zemāk ir piedāvāti varianti, kuri šie jēdzieni varētu būt. Kurš variants ir pareizais? Jēdzieni ir sakārtoti tādā pašā secībā, kādā tiem ir jāparādās tekstā.

- a) cilvēks, daudznozīmīgums, dzīvnieks;
- b) robots, pielietojums, programma;
- c) jūtas, dziļums, intelekts,
- d) radījums, skaidrojums, mežonis

1.9. Naidžels Vorbertons grāmatā “Filosofijas pamati” raksta: “Tipisks (.....) uzskata, ka ķermenis un psihe ir atsevišķas (.....), kas mijiedarbojas, tomēr eksistē (.....).”

Tekstā ir izlaisti trīs jēdzieni. Zemāk ir piedāvāti varianti, kuri šie jēdzieni varētu būt. Kurš variants ir pareizais? Jēdzieni ir sakārtoti tādā pašā secībā, kādā tiem ir jāparādās tekstā.

- a) spirituālists, būtības, līdzās;
- b) duālists, substances, šķirti;
- c) materiālists, parādības, identiski;
- d) dabaszinātnieks, jomas, autonomi

1.10. Makss Šēlers ir teicis: “Psihofiziskā dzīve ir viena – un šī vienotība ir fakts, kas ir spēkā visām dzīvēm būtnēm, tātad arī cilvēkam. Nav ne mazākā pamata atbilstīgi dvēseles dzīvei cilvēku vairāk nekā graduāli šķirt no dzīvnieka, piedēvēt viņa miesdvēselei īpašu izcelsmi un nākamības likteni, kā to dara teistiskais (.....) un tradicionālā mācība par (.....)”

Tekstā ir izlaisti divi jēdzieni. Zemāk ir piedāvāti varianti, kuri šie jēdzieni varētu būt. Kurš variants ir pareizais? Jēdzieni ir sakārtoti tādā pašā secībā, kādā tiem ir jāparādās tekstā.

- a) ideālisms, ķermeņi
- b) kreacionisms, nemirstību
- c) humānisms, atdzimšanu
- d) materiālisms, dvēseli

2. uzdevums. Teksta analīze.

Izlasiet filozofiskās antropoloģijas klasiķa filozofa Helmuta Plesnera darba “Organiskā pakāpes un cilvēks” fragmentu un atbildiet uz jautājumiem, izvēloties jūsu prātā pareizo atbildes variantu:

“Cilvēks kā dzīva būtne izjūt savu eksistenci kā veselumu un tieši tāpēc ir arī ārpus tās. Savu iesaisti absolūtā Šeit-un-Tagad mirklī, sava ķermeņa un apkārtnes saistību viņš izjūt kā veselumu un tāpēc arī nav šiem nosacījumiem piekalts. Cilvēks izjūt savu darbību rašanās impulsu, savu kustību un tieksmju sarosīšanos, savu dzīvīgo būšanu, atrašanos pārejā starp kādu darbību un nākamo darbību, starp izvēli un tomēr arī ierautību afektos un dziņās, apzinās sevi kā brīvu un tomēr arī – par spīti šai brīvībai – kā iesaistītu eksistencē, kura viņu kavē un ar kuras ierobežotību viņam jācīnās. Dzīvnieka dzīve ir centrēta dzīvības procesā pašā, bet cilvēka dzīve ir centrēta tajā un tomēr arī ne – tā ir ekscentriskā. Ekscentricitāte ir cilvēkam raksturīgā attiecība pret apkārtni. Kā “Es” cilvēks nav tikai Šeit-un-Tagad, bet gan “aiz”, aiz sevis, nenovietojams, ir iekš Nekā, telplaiciskā Nekur un Nekad. /.../ Cilvēks ir sevis paša robeža un tieši tāpēc jau arī aiz tās – aiz robežas, kas viņu ierobežo kā dzīvu būtni un lietu. Cilvēks jūt un ne tikai jūt, bet gan arī jūt savu jušanu. Tas, ka cilvēks var pārdzīvot

sevi pat kā kaut ko tādu, kas nevar tik izjūsts (atšķirībā no izjūtama psiholoģiska individuāla Es), tam par iemeslu ir tieši šis novietojums uz robežas. /.../ Viņš dzīvo gan šaipus, gan viņpus robežai – kā dvēsele un ķermenis un kā abu psihofiziska neitrāls savienojums. Taču šis savienojums nav tāds, kas pārklātu dvēseli un ķermeni un apvienotu tos. Šis savienojums neapvieno tos abus /.../ un nav arī patstāvīgs trešais elements cilvēkā. Tā ir pārrāvums, tukšums starp dvēseli un ķermeni.”

2.1. Rakstot par to, ka cilvēks izjūt savu eksistenci kā veselumu, autors apgalvo, ka

- a) cilvēks vienmēr paliek šī veseluma ietvaros;
- b) cilvēka izjūta par savu eksistenci kā veselumu vienmēr ir iluzora;
- c) cilvēka eksistences izjūta ir nosauicama par pretrunīgu, to izsaka tādi jēdzieni kā iesaistītība, ierautība, izvēle, brīvība, cīņa...

2.2. Kas pēc autora domām raksturo cilvēka atšķirību no dzīvnieka?

- a) Ekscentricitāte;
- b) Šeit-un-Tagad būšana;
- c) “Es” apziņa, kura nepiemīt dzīvniekam.

2.3. Vai autors domā, ka ir atšķirība starp to, ka dzīva būtne jūt un to, ka dzīva būtne jūt un jūt pašu jušanu?

- a) Jā, ir atšķirība;
- b) Nē, tādas nav;
- c) Šāds duāls stāvoklis nav iespējams.

2.4. Autors raksta, ka cilvēks ir sevis paša robeža, jo

- a) viņa kā dzīvas būtnes eksistence ir galīga (ierobežota);
- b) “robeža” ir metafora cilvēka eksistences neviennozīmībai;
- c) cilvēks var būt tikai tas un tāds, kā viņš sevi apzinās “Šeit un tagad”.

2.5. Kā autors runā par dvēseles un ķermeņa savienojumu cilvēkā?

- a) Šis savienojums ir pastāvīgs “trešais” elements cilvēkā;
- b) Savienojumu raksturo dvēseles un ķermeņa harmonija;
- c) Savienojumu raksturo pārrāvums, tukšums starp dvēseli un ķermeni.

3. uzdevums. Eseja

(darba izpildes laiks 130 minūtes)

Eseju temati:

1. “Fašisma loģika bērniem gluži vienkārši ir neiedomājama: kā tas ir, ka tu vari piedzimt nepareizs? Kā tas vispār var ienākt prātā?” Anne Sauka “Filozofs un bērns: mūsu sastapšanās”
2. “Individuālā [cilvēka] daba ir kā nenoteikts materiāls, ko veido un pārveido sociālie faktori.” Emīls Dirkems
3. “Ētiskā vienlīdzība atšķiras no faktiskās vienlīdzības. Citādi būtu absurdi runāt par cilvēku vienlīdzību, jo cilvēki kā indivīdi acīmredzami atšķiras pēc gara spējām, tāpat kā gandrīz jebkurām spējām, ko var iedomāties. Ja lielākas gara spējas nepiešķir vienam cilvēkam tiesības ekspluatēt citus, kāpēc tām būtu jāpiešķir tiesības cilvēkiem ekspluatēt tos, kas nav cilvēki” Pīters Singers “Dzīvnieku atbrīvošana”